

- спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Р.М. Бірюков ; Міжнар. гуманіт. ун-т. – О., 2011. 20 с.
2. Оніщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : автореф. дис. докт.юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Н.М. Оніщенко. –К., 2002. – 32 с.
 3. Сорокин В.В. Концепция эволюционного развития правовой системы в переходный период : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / В.В. Сорокин. – Екатеринбург, 2003. – 337 с.
 4. Степаненко К.В. Концептуальні основи правової системи України перехідного періоду // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 6. – С. 30–33.
 5. Сухонос В.В. Теорія держави і права : [Навчальний посібник] / В.В. Сухонос. – Суші : ВТД «Університетська книга», 2005. – 536 с.

Вархол М.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права ЗУНУ
Кравчук В. М.*

ДЕРЖАВА І РОДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАДИ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ХАРАКТЕРНІ РИСИ І ОСОБЛИВОСТІ

Дослідження держави і родової організації влади первісного суспільства сприяє пізнанню й використанню у державному будівництві закономірностей державно-правового розвитку, отож тема має важливе значення і актуальність. Цю проблематику вивчали І. Севільський, Т. Єфименко, С. Толстов, К. Томпсен, С. Нільсон, Л.-Г. Морган та інші. Ця публікація спрямована на висвітлення держави і родової організації влади первісного суспільства, його характерні риси і особливості.

Науковці як критерій періодизації організації влади в умовах первісного ладу зазвичай використовують розвиток форм суспільної організації первісних людей. С.Т. Толстов запропонував розділити первісне суспільство на первісне стадо, первісну общину (материнський рід), військову демократію. Т.Т. Єфименко виділив періоди первісного стада, первісної общини неандертальців та первісної родової общини. Всі дослідники, як зазначає Н. Потупко, погоджуються з тим, що для первіснообщинного ладу відносно притаманним є послідовний колективізм у виробництві і споживанні, спільна власність і зрівнювальний розподіл [1].

Початкову форму організації суспільства у вітчизняній науці нерідко називають первісним людським стадом. Подекуди замість цього поняття використовують термін «праобщина», початок якої збігається з виділенням людини з тваринного світу й утворенням суспільства [2, с. 18-19]. Життя праобщини мало здебільшого осілий характер протягом багатьох століть. Значну роль тут відіграло полювання.

У всіх відомих первісних народів виробився дуже складний уклад родового життя, і в усіх тих неписаних «укладах», які охороняються переказами, є правила на всі випадки життя. Одні з них зберігають форми, які встановлені для здобування засобів харчування кожного окремо і всього роду разом. В них визначаються основи користування тим, що належить всьому роду: водами, лісами та інколи плодовими деревами – дикими і насадженими, мисливськими угіддями, а також човнами, є строгі правила для полювання і кочування, правила збереження вогню.

В житті людини з самих ранніх часів виробилось два види відносин: всередині самого роду та з сусідніми родами, і тут з'явилася причина для зіткнень та війн. Були певні спроби впорядкувати взаємні відносини двох сусідніх родів. Заходячи в житло, обов'язково зброю треба було залишати при вході і навіть у випадку війни між родами обов'язково треба було додержуватися деяких правил щодо колодязів і стежок, якими жінки ходять по воду. Але загалом, дослідники підтверджують, що відносини із сусідніми родами (якщо вони не об'єднувалися) були зовсім інші, ніж всередині роду [1].

На початковому етапі становлення суспільства, коли держава ще не виникла, були засоби та утворення, які заміняли право і державу. Це були соціальні норми і соціальна влада, які мали свої особливості. М.В. Кравчук визначив ознаки, що характеризують соціальні норми як регулятори соціального життя первісного суспільства, що пізніше стали звичаями: 1) це були мононорми, що регулювали різноманітні сфери життя суспільства (працю, релігію, мораль, сімейні відносини); 2) вони мали природну основу, тобто були покликані до життя економічною необхідністю і існували в поведінці людей; 3) ці норми діяли в силу звички, тобто не виникало питань про необхідність їх виконання; 4) вони існували в свідомості і передавалися із покоління в покоління, тобто мали усний характер; 5) не було чіткого розподілу на права і обов'язки, що зумовлювалось низьким рівнем розвитку свідомості, яка не передбачала почуття провини; 6) примус, що іноді застосовувався до порушників, виходив від цілого роду; 7) ці норми служили відображенням єдності, взаємодопомоги членів роду [3, с.52].

Що стосується влади, то в первісному суспільстві вона мала суспільний характер, що підтверджується її основними рисами, такими як: єдність, спрямованість на забезпечення взаємодопомоги та співробітництва у суспільстві; в основі її були повага, авторитет, традиції; базування на сімейних відносинах. Крім того, у ті часи ще не існувало

спеціального апарату для здійснення влади. Отож, у первісному суспільстві публічна влада організаційно збігається із суспільством [4].

Держава є формою організації суспільного життя, системою управління, що забезпечує цілісність суспільства, його стабільне функціонування. Тому виникнення її обумовлено відповідними потребами у зміні його станів, у першу чергу, ускладненням соціального життя, якісний стрибок якого виявив неспроможність «первинної демократії» ефективно виявляти, забезпечувати та охороняти загальні інтереси. Виникнення держави обумовлено потребою суспільства зберігати свою цілісність за його розшарування на нерівні за своїм становищем соціальні верстви, в здійсненні ефективного соціального управління за умов збільшення населення, заміни безпосередніх родових зв'язків на опосередковані продуктами виробництва, що є проявом ускладнення суспільного життя.

Таким чином, родова організація влади первісного суспільства, що мала свої особливості та правила, започаткувала сучасну державність, виникнення якої передусім зумовлено ускладненням соціального життя. Аналіз трансформації первісного суспільства дозволяє збагнути тяглість історичного розвитку людства і виокремлювати закономірності державно-правового розвитку, що є важливим для теорії держави і права як фундаментальної науки.

Список використаних джерел

1. Потупко Н. Організація влади в умовах первісного ладу та розвиток держави на території України. Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД». URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2872>
2. Кузьминець О., Калиновський В., Дігтяр П. Історія держави і права України: навчальний посібник. К.: Україна, 2000. 427 с.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. і доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.
4. Відмінність держави від організації публічної влади в первісному суспільстві. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/stati/tgp/025.php>